

Ulla Siiskonen

KANGASNIEMEN KIRJASTON KÄYTTÖSÄÄNNÖT

KANGASNIEMEN KIRJASTON KÄYTTÖSÄÄNNÖT

Ulla Siiskonen
Opinnäytetyö
Syksy 2017
Kirjasto- ja tietopalveluala
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelma

Tekijä: Ulla Siiskonen

Opinnäytetyön nimi: Kangasniemen kirjaston käyttösäännöt

Työn ohjaaja: Ulla Virranniemi

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2017

Sivumäärä: sivut 38 + 6

Vuoden 2017 alussa Suomessa astui voimaan laki yleisistä kirjastoista 1492/2016, joka sisältää useita muutoksia aiempaan yleisten kirjastojen toimintaa määrittelevään lainsäädäntöön nähden. Lakiuudistukseen liittyen Suomen Kuntaliitto lähestyi kuntia yleiskirjeellä, joka sisältää tietoa siitä, mitä lakiuudistus käytännössä tarkoittaa, ja yhdessä Yleisten kirjastojen neuvoston kanssa laaditun ohjeistuksen kirjaston käyttösääntöjen tekemiseksi.

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Kangasniemen kunta. Kangasniemelle valmistui uusi kirjastorakennus, jossa kirjasto aloitti toimintansa samaan aikaan kun uusi kirjastolaki astui voimaan eli vuoden 2017 alussa. Kirjaston uusi toimintaympäristö uusine toimintoineen, lakimuutos ja Kuntaliiton ohje käyttösääntöjen tekemiseen, olivat tämän opinnäytetyön lähtökohtana. Opinnäytetyö on toiminnallinen, ja sen tavoitteena oli saattaa Kangasniemen kirjaston käyttösäännöt ajan tasalle hyödyntäen valtakunnallista ohjeistusta.

Suomen toimivan kirjastojärjestelmän taustalla on yleisten kirjastojen määrätietoinen kehittäminen vuosikymmenien ajan. Tietoperustassa on kerrottu kirjastolain kehityksestä Suomessa. Ruotsin ja Norjan vastaavaa lakikehitystä on myös tarkasteltu ja havaittu, että kaikissa kolmessa maassa kirjastolain kehitys on noudatellut maan kulloistakin yhteiskunnallista tilannetta. Lakia yleisistä kirjastoista 1492/2016 on esitelty hieman tarkemmin ja nostettu esiin laissa tulleita uusia asioita. Kirjaston käyttösääntöihin tehdään katsaus yleisten kirjastojen alkutaipaleelta Helle Kannilan ohjeistuksen mukaan, ja tämän päivän tilanteeseen Kuntaliiton lähettämän ohjeistuksen pohjalta.

Opinnäytetyön käytännön osuutena valmistui Kangasniemen kirjaston käyttösäännöt. Taustatyönä tutustuttiin valikoiden sellaisten kirjastojen käyttösääntöihin, jotka oli tehty lakiuudistuksen voimaan tulon jälkeen Kuntaliiton ohjeistuksen mukaan. Kirjaston henkilökunta otettiin mukaan käyttösääntöjen suunnittelutyöhön. Valmiit käyttösäännöt tulevat käyttöön Kangasniemen kirjastossa ja ovat osaltaan helpottamassa arjen kirjastotyötä. Kangasniemen kirjaston käyttösäännöt tullaan kääntämään ruotsin ja englannin kielelle. Suunnitelmissa on myös toteutus, jonka kautta käyttösäännöt voi kuunnella kirjaston verkkosivulla.

Asiasanat: kirjastonkäyttö, lainsäädäntö, lait, säännöt, yleiset kirjastot

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Library and Information Services

Author: Ulla Siiskonen

Title of thesis: Library rules in the Kangasniemi Public Library

Supervisor: Ulla Virranniemi

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2017   Number of pages: 38 + 6

The new Public Libraries Act 1492/2016 came into force in Finland at the beginning of the year 2017. It makes several changes to the former legislation. The Association of Finnish Local and Regional Authorities sent to municipalities a circular which explained what the new legislation means in practice. The circular also included a guidance, created together with the Association of Finnish Local and Regional Authorities and the Council for Public Libraries, how to pass the new library rules.

This thesis was commissioned by the municipality of Kangasniemi. Kangasniemi got a new library building at same time as the new library act came into force. The new operational environment with new functions, the amendment to the legislation and the circular were the bases of this thesis. This is a practice-based thesis and its' purpose was to make up-to-date library rules for the Kangasniemi Public Library.

The Finnish library system is a result of a determined development during the decades. The theoretical backround of this thesis tells about the development of the library acts in Finland but also in Sweden and in Norway. You can notice that the development of the library legislation seems to be quite similar in these three countries and the impact of the society's situation is obvious. The new Public Libraries Act 1492/2016 is introduced a bit closer and its' new issues are explained in the theoretical backround. There is also an overview to library rules from the early history of Finnish public libraries to the current moment.

As the practical part of this thesis the new library rules for the Kangasniemi Public Library were passed out. To get some backround information I studied other libraries' rules, which were made after the amendment to the legislation and are based on the guidance. The library staff also took part in the planning process. The new library rules will be used in the Kangasniemi Public Library. The rules will make everyday work easier in the library. The library rules in the Kangasniemi Public Library will be translated into Swedish and English. There is also a plan that there will be a possibility to listen someone to read the rules on the library web site.

Keywords: acts, laws, legislation, library use, public libraries, rules

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KIRJASTOLAIN KEHITYS	9
2.1	Kirjastolait Suomessa	9
2.2	Kirjastolait Ruotsissa	11
2.3	Kirjastolait Norjassa.....	12
2.4	Kirjastolakien kehitysten vertailua	13
3	LAKI YLEISISTÄ KIRJASTOISTA 1492/2016.....	15
3.1	Lain tavoite.....	15
3.2	Yleisen kirjaston tehtävät.....	16
3.3	Uudet asiat laissa	16
4	KÄYTTÖSÄÄNNÖT YLEISESSÄ KIRJASTOSSA.....	18
4.1	Käytösääntöjen historiaa yleisten kirjastojen alkutaipaleelta	18
4.2	Kuntaliiton ohje käytösääntöjen laatimiseksi yleiseen kirjastoon	19
4.3	Muuta huomioitavaa käytösääntöjä laadittaessa	21
5	TOIMEKSIANTAJA JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	23
5.1	Kangasniemen kunta.....	23
5.2	Kangasniemen kirjasto	24
6	KÄYTTÖSÄÄNTÖJEN TOTEUTUS.....	25
6.1	Lähtötilanne Kangasniemen kirjastossa	25
6.2	Henkilökunnan ajatuksia käytösäännöistä.....	26
6.3	Muiden kirjastojen käytösääntöihin tutustumista	28
6.4	Käytösääntöjen tekeminen	29
7	POHDINTA	32
	LÄHTEET.....	35
	LIITTEET	39

1 JOHDANTO

Yleisten kirjastojen toiminta on kokenut viimeisien vuosien aikana suuria muutoksia. Kirjastot eivät ole enää ainoastaan perinteistä lainaustoimintaa ja tiedon välitystä toteuttavia organisaatioita. Kirjastot tarjoavat tänä päivänä monipuolisesti mahdollisuuksia erilaisiin palveluihin ja elämyksiin. Toiminnassa korostuu tasapuolisuus ja vuorovaikutteisuus, ja kirjastot nähdään ihmisten kokoontumispaikkoina, joihin on helppo tulla. Vuoden 2017 alussa Suomessa astui voimaan uusi laki yleisistä kirjastoista 1492/2016. Sen mukaan kunnan tehtävä on yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen. Ensimmäistä kertaa laissa myös määritellään yleisen kirjaston tehtävät.

Lakiuudistuksen jälkeen Suomen Kuntaliitto on lähestynyt kuntia ohjeistuksella, joka liittyy yleisen kirjaston käytösääntöjen laatimiseen. Laissa (1492/2016, 14 §) todetaan, että kunta voi itse päättää käytösääntöjen laatimisesta. Kunnan hallintosääntö määrittelee sen, kuka tai mikä toimielin voi hyväksyä kunnan kirjaston käytösäännöt. Niiden laatimiseen voidaan ottaa mukaan kirjaston henkilökuntaa. Käytösääntöjen on oltava mahdollisimman selkeät ja helposti ymmärrettävät. Niillä määritellään kirjaston ja asiakkaan välistä suhdetta sekä pyritään edistämään kirjaston turvallisuutta, järjestystä ja viihtyisyyttä. (Selkee 2017, 3–4.)

Laadullisen, toiminnallisen opinnäytetyöni aiheena on Kangasniemen kirjaston käytösääntöjen päivittäminen. Kangasniemen kirjastolla on vanhat käytösäännöt, jotka on tehty useita vuosia sitten, ja ne eivät enää vastaa nykyistä tilannetta. Lakiuudistus, Suomen Kuntaliiton lähettämä ohjeistus ja uusi toimintaympäristö ovat tekijöitä, jotka ovat Kangasniemen kirjastossa ajankohtaisia asioita. Olen myös saanut osallistua opetus- ja kulttuuriministeriön uutta kirjastolakia koskevaan koulutukseen, jossa useat asiantuntijat käsittelivät lain taustoja, sisältöjä ja näkymistä käytännön tasolla. Myös opinnoissani on tullut vahvasti esille uusi kirjastolaki. Edellä mainitut seikat vaikuttivat opinnäytetyöni aihevalintaan, ja niistä syntyy perusta opinnäytetyölleni, jonka toimeksiantajana toimii Kangasniemen kunta.

Laadullinen tutkimus antaa mahdollisuuden paneutua yksittäiseen ilmiöön syvällisesti, ja se sopii yksittäisen tapauksen tarkastelemiseen. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on selvittää tutkittavana olevaa aihetta mahdollisimman tarkasti tutkittavana olevan kohteen kannalta. Niitä ei voida yleistää koskemaan muita samantyyllisiä kohteita. Laadullisen tutkimuksen tekijää kiinnostaa ilmiön

taustalla olevat teorit, joiden avulla pyritään ymmärtämään ilmiötä mahdollisimman hyvin. (Kananen 2014, 19.) Omassa työssäni laadullisen tutkimuksen tunnusmerkit täyttyvät hyvin. Tutustun kirjastolain ja käytösääntöjen kehittymiseen ilmiönä ja syvällisemmin uuteen lakiin sekä Kuntaliiton lähettämään ohjeistukseen käytösääntöjen laatimisesta. Näiden avulla pyrin ymmärtämään opinnäytetyöni viitekehystä mahdollisimman syvällisesti ja samalla peilaan asiaa Kangasniemen kirjaston kautta. Laatimani käytösäännöt on tehty ainoastaan yhdelle tietylle kirjastolle, ja ne eivät ole yleistettävissä suoraan muiden kirjastojen käyttöön.

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tavoitteena on syventää opiskelijan asiantuntemusta ja usein opinnäytetyön aiheet tulevat käytännön työelämästä. Työelämälähtöiset opinnäytetyöt pyrkivät kehittämään yksikön omaa toimintaa, ja usein ne ovat toiminnallisia opinnäytetöitä. Tämä tarkoittaa sitä, että työn tavoitteena on jollakin tavalla ohjeistaa, opastaa tai kehittää käytännön toimintaa. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla esimerkiksi opas, ohjeistus, kansio, kotisivut tai tapahtuma. Oleellista on, että siinä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi sekä teoreettinen tieto. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9–10.) Omassa opinnäytetyössäni kirjaston käytösääntöjen laatiminen on tämä käytännön osuus. Tulen kuvaamaan niiden tekemiseen liittyvän prosessin raportissani.

Opinnäytetyöni lähtökohtana on kirjaston vanhentuneet käytösäännöt, jotka eivät vastaa tämänhetkistä tarvetta. Toiminnallisena osuutena on käytösääntöjen tekeminen. Teoreettisena viitekehystenä toimii vahvasti uusi laki, laki yleisistä kirjastoista 1492/2016. Esittelen työssäni tarkemmin, miten kirjastolaki on Suomessa kehittynyt. Lyhyesti kerron myös, millaisia kehityslinjoja naapurimaiden, Ruotsin ja Norjan, kirjastolaeissa on vuosien varrella ollut. Toinen keskeinen käsite opinnäytetyössäni on kirjaston käytösäännöt. Teen lyhyen katsauksen käytösääntöjen taustaan suomalaisissa yleisissä kirjastoissa ja pohdin, mitä asioita on otettava huomioon yleisen kirjaston käytösääntöjä laadittaessa.

Opinnäytetyöni tavoitteena on yhdistää teoriaa ja käytäntöä sekä kehittää omaa ammatillista osaamistani. Pystyn hyödyntämään jo aikaisemmin opinnoissani oppimiani tietoja ja samalla saan kokemusta asiantuntijatehtävässä toimimisesta. Käytösäännöt saatetaan ajan tasalle ja vastaamaan uutta lakia sekä toimintaympäristöä asiantuntijaohjeistuksen mukaan. Kangasniemen kirjaston käytösäännöt olisi joka tapauksessa päivitettävä, joten opinnäytetyöni on toimeksiantajalle tarpeellinen. Yksi käytösääntöjen laatimisen myötä esille noussut seikka on Kangasniemen kirjaston nimi. Käytösääntöjen hyväksymisen yhteydessä sivistys- ja hyvinvointilautakunnalle esitetään, että kir-

jaston nimeksi tulee virallisesti Kangasniemen kirjasto Kangasniemen kunnankirjaston sijaan. Käytän opinnäytetyössäni Kangasniemen kirjasto -nimeä, vaikka työn palautusvaiheessa lopullista päätöstä tästä asiasta ei ole vielä saatu.

2 KIRJASTOLAIN KEHITYS

Suomen kirjastolain kehityksen taustalla on yleisten kirjastojen määrätietoinen kehittäminen vuosikymmenien ajan. Kirjastot ja niiden verkkopalvelut ovat kaikkien ihmisten käytettävissä, ja tämä takaa jokaiselle tasa-arvoiset mahdollisuudet tiedon avoimeen ja maksuttomaan saatavuuteen. Suomi on monella tavalla ollut yleisten kirjastojen toiminnassa edelläkävijän asemassa. Suomessa on ainutlaatuinen kirjasto- ja rahoituslainsäädäntö. Pohja tämänkin päivän yleisten kirjastojen toimivuudelle on luotu vuosikymmenien saatossa laadituilla säädöksillä, asetuksilla ja laeilla. Niiden merkityksellisimmät asiat ovat olleet valtionrahoituksesta määrääminen, kirjastotarkastajien kunnille antama ohjeistus ja kirjastoalan koulutuksen kehittäminen. (Kekki 2013, 19–22.)

Elina Kinnunen on omassa opinnäytetyössään tutkinut pohjoismaisten yleisten kirjastojen kehitystä ja tarkastellut myös kirjastolakien kehittymistä. Pohjoismaiden kirjastolaeista voi löytää paljon samanlaisia asioita, kuten palveluiden maksuttomuuden ja sen, että jokaisessa kunnassa on oltava kirjasto. Suomessa on määrätty lailla henkilökunnan koulutuksen tasosta, verkkopalveluiden kehittämisestä sekä kirjastopalveluiden arvioimisesta aikaisemmin kuin Ruotsissa ja Norjassa. (Kinnunen 2013, 40.) Kinnusen opinnäytetyön tulokset tukevat myös Kekin näkemystä siitä, että Suomi on monella tavalla ollut edelläkävijä kirjastolain suhteen. Naapurimaamme tosin saivat uusimmat kirjastolakinsa muutamaa vuotta aikaisemmin kuin Suomi. Ruotsin ja Norjan valitsin vertailukohteiksi, koska ne ovat Suomen kanssa samantyyllisiä maita niin kulttuurisesti kuin poliittisestikin. Lisäksi uutta kirjastolakia valmisteltaessa on useassa yhteydessä käytetty Norjan viimeisintä lakiuudistusta keskustelua herättävänä esimerkkinä.

2.1 Kirjastolait Suomessa

Suomessa on säädetty yleisten kirjastojen toiminnasta lailla vuodesta 1928 lähtien. Sen jälkeen laki on uudistettu vuosina 1961, 1986, 1998 ja 2016. Kirjastolakia on myös tarkennettu säädöksillä ja asetuksilla vuosien varrella. Kirjastolaissa on näkynyt kulloisenkin ajanjakson yhteiskuntapoliittinen tilanne. (Sulin, luento 31.3.2017.) Vuoden 1928 lain keskeisin sisältö oli kansalaisten sivistyksen lisääminen ja itseopiskelun mahdollistaminen. Vuoden 1961 laki puolestaan loi pohjan modernille kirjastoverkostolle, mihin vaikutti suuresti valtion myöntämä rahoitus. Vuoden 1986 lain aikana kirjastot olivat osa toimivaa hyvinvointiyhteiskuntaa. Vuoden 1998 laki loi pohjan verkkopalveluiden

kehittämiselle, ja kirjastot toimivat osana tietoyhteiskuntaa. Kuntien merkitys toiminnassa korostui entisestään. Uusimmassa vuoden 2016 laissa kirjasto nähdään osana kansalaisyhteiskuntaa ja keskiössä ovat aktiivinen kansalaisuus, osallistuminen ja demokratia. (Lukkarinen 2010, 23; Sulin, luento 31.3.2017.)

Suomen ensimmäinen kirjastolaki tunnettiin nimellä kansankirjastolaki. Vielä ei termi ”yleinen kirjasto” vakiintunut käyttöön. Kaupungeissa toimivia kirjastoja kutsuttiin kaupunginkirjastoiksi, ja maaseudulla pääkirjastot olivat kantakirjastoja ja sivukylien kirjastot piirikirjastoja. (Eskola 2009, 291.) Vuoden 1928 laissa korostui yleisten kirjastojen rooli osana kansallista sivistysprojektia sotien jälkeen. Jo heti ensimmäisessä laissa määrättiin kirjastopalveluiden maksuttomuudesta. Samoin kirjastojen rahoituksesta oli omat säädöksensä, ja valtion avustuksen sai joko rahana tai kirjoina. Myös maakuntakirjastona toimimisesta oli mahdollista saada erillistä korvausta. (Kansankirjastolaki 1928.) Helle Kannilalla oli suuri osuus ensimmäisen kirjastolain syntymisessä. Yleisen kirjaston esikuvana oli käytetty amerikkalaisten esimerkkiä. Suomessa lain tulkinta oli kuitenkin huomattavasti tiukempaa ja pääpaino olikin tiukasti kansan sivistämisessä eikä ajanvietekirjallisuuden lukemisessa. (Vuorenrinne 2015, viitattu 7.9.2017.)

Kirjastolakia täydennettiin asetuksella, jossa määriteltiin Valtion kirjastotoimiston tehtävät. Näihin kuului muun muassa valtion avustusten jakaminen, kirjastojen toiminnan tarkastaminen ja tukeminen neuvontatyöllä, ohjeistuksilla sekä mallisäännöillä. (Kekki 2013, 29.) Kansankirjastoasetuksessa määrättiin myös ensimmäisen kerran kirjastonhoitajien pätevydestä. Vaatimukset havaittiin kuitenkin pian liian tiukoiksi, sillä koulutusta eikä myöskään siihen halukkaita ollut riittävästi. (Eskola 2009, 296.)

Vuoden 1961 laki edisti kirjastojen kehitystä. Kuntien ei edellytetty perustavan kirjastoja, mutta jokaisessa kunnassa oli kirjasto. Valtio rahoitti niiden toimintaa, ja erityisesti maaseutujen saamat avustukset olivat runsaita. Henkilöstön koulutuksesta oli eri ohjeet kaupungeissa ja maaseudulla. Valtionrahoituksen saamisen ehtona oli päätoiminen kirjastonhoitajan virka. Laki, valtion rahoitus ja kirjastotarkastajien aktiivinen toiminta takasivat sen, että hyvinkin erilaisissa olosuhteissa pystyttiin tarjoamaan tasapuolisia kirjastopalveluita. Elettiin kirjastojen kultakautta ja nykyaikaisen kirjastoverkoston tulevaisuudelle luotiin vankka pohja. (Kekki 2013, 34, 208, 215.) Vuoden 1961 lakiin liittyviä merkittäviä seikkoja olivat kirjastoautojen ja -veneiden mainitseminen, kirjastohuoneistojen rakentamiseen kohdennettu valtionapu ja kirjastotoimen sijoittuminen suoraan kouluhallituksen alaisuuteen (Mäkinen 2009b, 403–404).

Vuoden 1986 laki korosti kuntien asemaa kirjastojen ylläpitämisessä. Kunnissa toimi kunnan kirjastolaitos, jonka hallinnosta vastasi kirjastolautakunta. Valtion taholta oli tähän asti lähinnä valvottu kirjastotoimea, mutta nyt painotettiin enemmän toiminnan suunnittelua ja seurantaa. Edellisen kirjastolain säätämistä oli kulunut pitkään, ja erilaisten muutosten jälkeen se kaipasi ajantasaistamista. Myös yhteiskunnassa tapahtunut kehitys, kuten uudenlainen viestintäteknologia, oli otettava huomioon laissa. Maksuttomuudesta haluttiin edelleen pitää kiinni, ja yleisten kirjastojen ja tieteellisten kirjastojen toivottiin lisäävät yhteistyötään. (Mäkinen 2009b, 432–433.) Ensimmäistä kertaa kirjastolaissa säädettiin kotipalvelusta, Pohjoismaiden kuntien välisestä yhteistyöstä ja poistetun aineiston luovuttamisesta (Kirjastolaki 235/1986).

Vuoden 1998 kirjastolaissa 904/1998 luotiin perusta koko maan kattavalle verkkopalvelulle. Yleiset kirjastot haluttiin osaksi tietoyhteiskuntaa, ja suurin osa kirjastoista oli jo ottanut käyttöönsä atk-kirjastojärjestelmän. Uutena asiana laissa mainittiin kirjasto- ja tietopalvelujen arviointi ja se, että kirjastolla voi olla käyttösäännöt. Henkilökunnan pätevyysvaatimuksia tiukennettiin, ja koulutuksen yhteydessä käytettiin uutta termiä kirjasto- ja informaatioala. Kirjastopalveluiden maksuttomuus säilyi edelleen laissa, tosin tietyistä sääntörikkomuksista oli mahdollista periä korvauksia. Samoin tietyistä erityispalveluista kirjaston oli mahdollista periä palvelun edellyttämä kustannus. (Kekki 1999, 75–77.) Esimerkkinä tällaisesta palvelusta voisi mainita vaikkapa valokopioiden ottamisen.

2.2 Kirjastolait Ruotsissa

Ruotsin ensimmäinen kirjastolaki oli voimassa 1905–1965. Ruotsissa säädettiin siis kirjastotoiminnasta lailla jo varsin varhain, jopa ennen Suomea. Laki lakkautettiin kuitenkin vuonna 1965, ja erikoista onkin se, että Ruotsissa ei ollut 1965–1996 välisenä aikana voimassa olevaa kirjastolakia lainkaan. Kirjastotoiminnan perustana olivat tuona aikana erilaiset valtakunnalliset selvitykset. (Kekki 1999, 420.)

Vuonna 1974 tehdyn kirjallisuusselvityksen perusteella oli havaittavissa, että kirjastolaille olisi ollut tarvetta. Kirjastoille kaivattiin normistoa, jonka avulla määriteltäisiin edes minimivaatimukset kirjastojen toiminnalle. Kirjastolakia ei hallituksen vastustuksen vuoksi vielä Ruotsiin saatu ja epäkohtiin pyrittiin puuttumaan muunlaisilla toimilla, kuten esimerkiksi kirjastobussien tukemisella. (Lagrådsremiss 2013, 8.)

Bibliotekslag 1996:1596 määrittelee yleisten kirjastojen toimintaa, ja siinä kerrotaan, mitä palveluita kirjaston on tarjottava kaikille kansalaisille. Painopiste on lukemisen, kirjallisuuden, tiedonsaannin ja atk-laitteiden käytettävyyden mahdollistamisessa. Laissa määritellään myös yleisten kirjastojen, läänikirjastojen, koulukirjastojen ja korkeakoulukirjastojen toimintaa ja sitä, mikä taho niiden ylläpitämisestä on vastuussa. Kirjastojen ylläpitäminen jakaantuu kunnille, kuntaliitoille ja valtiolle.

Ruotsin viimeisin ja tälläkin hetkellä voimassa oleva kirjastolaki, Bibliotekslag 2013:801, astui voimaan vuoden 2014 alussa. Siinä säädetään yleisestä kirjastotoiminnasta, jonka pääasiallisena tavoitteena edellisessä laissa säädettyjen asioiden lisäksi on tukea demokraattisen yhteiskunnan kehitystä. Laissa mainitaan toiminnan suunnitelmallisuus ja sen valvominen. Lisäksi korostuu erityisryhmien, lasten ja nuorten huomioiminen. Lukemisen ja kirjallisuuden saatavuuden mahdollistaminen on edelleen yleisen kirjastotoiminnan tehtävä. Kirjastossa työskentelevän henkilöstön koulutuksesta ei ole uudessa laissa mainintaa. (HE 238/2016 vp, 11.) Uudessa laissa korostuu näkökulma kaikille saavutettavissa olevasta palvelusta sekä mielipiteen ilmaisemisen vapaus (Fichtelius 2016, 29).

2.3 Kirjastolait Norjassa

Norjan ensimmäinen kirjastolaki on vuodelta 1935. Siihen asti lainoista oli peritty pientä maksua, mutta uuden lain myötä lainaamisesta tuli maksutonta. Toinen merkittävä uudistus laissa oli keskuskirjastot, joita oli suunniteltu jo usean vuoden ajan. Viranomaisten tavoitteena oli ollut selkeästi määritelty järjestelmä yleisten kirjastopalveluiden tuottamiseksi koko maassa. Sen tuli palvella koko väestöä tasapuolisesti. Kirjastolaki vastasi tähän tavoitteeseen. Valtionavustukset kirjastojen hankintoihin sisältyivät myös uuteen lakiin. (Byberg 2009, 45–46.)

Sodan jälkeisessä yhteiskunnassa valtion päämääränä oli taata kansalaisille turvaa ja tasavertaisia mahdollisuuksia. Kirjastolaitoksessa tapahtui samoihin aikoihin myös joitakin tärkeitä asioita. Vuoden 1947 laissa kuntien velvollisuudeksi tuli järjestää yleisten kirjastojen toiminta. Vuonna 1949 perustetun neuvoston tehtävänä oli koota tilastotietoja ja tarkastaa paikallisia kirjastoja. Vuoden 1971 kirjastolaki vielä vahvisti entisestään jo aikaisemmin omaksuttua tapaa toimia. Vaikka vastuu kirjastojen toiminnasta oli kunnilla, valvoi ministeriö tiukasti kirjastojen toimintaa. Valtionavustusten määrä kasvoi, ja kirjastoille avautui mahdollisuus uudenlaisten palveluiden tarjoamiseen. (Byberg 2009, 46.)

Vuoden 1985 laissa säädettiin muun muassa kirjastojen toiminnan tavoitteista, maksuttomuudesta, toimintatavoista ja yhteistyöstä koulujen kanssa (HE210/1997 vp). Suurin muutos aikaisempaan verrattuna oli se, että suoraan kirjastoille osoitetut valtionrahoitukset poistuivat. Valtio maksoi avustukset suoraan kunnille. Katsottiin, että paikallinen taso itse pystyi parhaiten määrittelemään sen, mihin rahat kunnan sisällä kohdennetaan ja millaisia palveluita ihmiset tarvitsevat. Kirjastot puolestaan saivat valtiolta vuosittain mittavat määrät aineistoa lahjoituksena. (Byberg 2009, 46–47.)

Norjan viimeisin kirjastolaki tuli voimaan 2014. Sen mukaan kirjaston on tarjottava maksutta kaikille mahdollisuus informaatioon, tietoon ja kulttuuriin sekä pääsy erilaisten aineistojen käyttämiseen. Kunta vastaa edelleen yleisten kirjastojen toiminnasta, ja täten kunta myös määrittelee kirjaston säännöt. Henkilöstön pätevydestä määrätään erillisellä asetuksella. Uutena asiana on maininta siitä, että kirjaston tulee olla kaikille avoin kohtaamispaikka ja julkisen keskustelun areena. (HE 238/2016 vp, 12.) Norjan kirjastot ovat löytäneet luontevan ja toimivan tavan toteuttaa lain veloitetta toimia erilaisten keskustelutilaisuuksien järjestämisaikana. Kirjastossa kaikki ovat samanarvoisia keskustelijoita, ja näin voidaan käsitellä haasteellisiakin aiheita. Myös kirjastot ovat hyötöneet näistä keskustelutilaisuuksista: henkilökunta on saanut uudenlaista ammattitaitoa ja varmuutta, ja lainausluvut ovat nousseet. (Ericson 2015, 17; Maarno 2016, viitattu 4.7.2017.)

2.4 Kirjastolakien kehitysten vertailua

Edellä on kuvattu Suomen, Ruotsin ja Norjan kirjastolakien kehittymistä. Ne noudattavat monelta osin samoja linjoja. Poikkeuksen tekee ajanjakso 1965–1996, jolloin Ruotsissa ei ollut voimassa olevaa kirjastolakia ollenkaan. Tämä on oikeastaan melko erikoista, koska tuohon ajanjaksoon osuu monenlaisia yleisen kirjaston tärkeitä vaiheita, kuten viestintäteknologian merkittävä kehittyminen. Suomen ja Norjan lakikehitykset noudattelevat enemmänkin samoja linjoja. Tähän on luultavasti vaikuttanut yhteiskunnassa kulloinkin vallinneet olosuhteet.

Voidaan todeta, että näiden kolmen Pohjoismaan kirjastolakien kehityksestä on poimittavissa joidakin yhdistäviä tekijöitä. Tällaisia ovat esimerkiksi maksuttomuus, valtion kirjastoille muodossa tai toisessa myöntämät avustukset, kuntien rooli kirjastopalveluiden järjestämisessä, pääsyn tarjoaminen tiedon äärelle ja tasa-arvo. Eniten yhteisiä piirteitä löytyy varmasti Suomen, Ruotsin ja Norjan uusimmista kirjastolaeista. Ne on säädetty ajallisesti hyvin lähekkäin ja niitä kaikkia leimaa ajatus,

että kirjastot ovat paljon muutakin kuin aineiston lainaamista toteuttavia organisaatioita. Tilojen käyttö, tasa-arvo, sananvapaus ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen korostuvat uusissa laeissa.

3 LAKI YLEISISTÄ KIRJASTOISTA 1492/2016

Suomessa astui 1.1.2017 voimaan uusi yleisten kirjastojen toimintaa koskeva laki, laki yleisistä kirjastoista 1492/2016. Edellisen lain säätämisestä oli kulunut aikaa, ja maailma on muuttunut paljon tämän ajanjakson aikana. Uudella lailla on tarkoitus vahvistaa yleisten kirjastojen toimintamahdollisuuksia tämän päivän yhteiskunnassa ja uudenaikaisessa toimintaympäristössä. Taustalla näkyy myös Ratkaisujen Suomi -hallitusohjelman vaikutus esimerkiksi henkilöstön kelpoisuusehdoista säädettäessä. (Sulin, luento 31.3.2017.) Johtaja Hannu Sulinin mukaan uuden lain ydinpykälät ovat lain tavoitteita koskeva 2 § sekä yleisen kirjaston tehtävät määrittelevä 6 §. Muut pykälät tukevat näitä kahta ydinpykälää. Sulin kuvaa lain tavoitteiden olevan iso ikkuna, johon kunta voi kirjaston kautta vastata kirjastolle määriteltyjen tehtävien avulla. (31.3.2017.)

3.1 Lain tavoite

Lain tavoitteiden taustalla on sekä poliittisen että sosiaalisen osallisuuden ulottuvuus. Kirjastojen tulee olla omalta osaltaan mahdollistamassa aktiivinen kansalaisuus ja osallistuminen päätöksentekoon. Syrjäytymisen ehkäisyssä kirjastot tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia olla osa yhteisöä. (Sulin, luento 31.3.2017.)

Uuden kirjastolain tavoitteena on edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin; tiedon saatavuutta ja käyttöä; lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa; mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen sekä aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016, 2 §). Tavoitteiden kautta kaikkia kansalaisia kannustetaan kehittymään ja oppimaan sekä toimimaan aktiivisena osallistujana yhteiskunnassa. Yleiset kirjastot tarjoavat tähän mahdollisuuden olemalla kaikille saavutettavissa oleva tila ja paikka, jossa on saatavilla monipuolista tietoa ja kulttuurisisältöjä eri muodoissa. (Sulin, luento 31.3.2017.)

3.2 Yleisen kirjaston tehtävät

Kuntien tehtävänä on järjestää yleisen kirjaston toiminta joko itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016, 5 §). Yleisen kirjaston tehtävät puolestaan määritellään 6 §:ssä. Niitä ovat tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin; ylläpitää monipuolista ja uudistuvaan kokoelmaa; edistää lukemista ja kirjallisuutta; tarjota tietopalvelua, ohjausta, ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon; tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan sekä edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016, 6 §.)

Huomionarvoisaa on, että esimerkiksi aineiston fyysisestä muodosta ei mainita mitään, vaan sisällöt ovat tärkeämmässä asemassa. Aktiivisella kokoelman hoitamisella varmistettaisiin sen laatu ja ajankohtaisuus. Lukemisen edistämistä on esimerkiksi koulujen kanssa tehtävä yhteistyö. Asiakkaita tulee myös ohjata käyttämään erilaisia aineistoja monipuolisen lukutaidon omaksumiseksi, mikä puolestaan mahdollistaa aktiivisen kansalaisuuden. Kirjastojen tulee toimia kohtaamispaikkana, jossa on mahdollisuus niin vapaaseen oleskeluun kuin hiljaiseen työskentelyynkin. Jotta nämä kaikki tehtävät olisi mahdollista toteuttaa kirjastossa, on yleisellä kirjastolla oltava tarkoituksenmukaiset tilat ja ajantasainen välineistö käytettävissä sekä riittävä määrä osaavaa henkilökuntaa. (HE 238/2016 vp, 30.)

Yleisellä kirjastolla voi olla myös alueellinen tai valtakunnallinen kehittämistehtävä. Niistä säädetään erikseen lain 7 ja 8 §:issä, jotka tulevat voimaan 1.1.2018. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016, 7 §, 8 § ja 20 §.)

3.3 Uudet asiat laissa

Vuoden 2017 alussa voimaan tullut laki sisältää useita uusia asioita, joita ei aikaisemmin ole Suomen yleisiä kirjastoja koskevassa lainsäädännössä ollut. Ensimmäistä kertaa yleisille kirjastoille määritellään laissa tehtävät. Niiden toteutumista seurataan ja arvioidaan. Lain keskiössä on aktiivisen kansalaisuuden, demokratian ja sananvapauden tukeminen ja edistäminen. Arjen tasolla tämä tarkoittaa esimerkiksi erilaisten tapahtumien, kuten luentojen ja keskustelutilaisuuksien, jär-

jestämistä. Maakuntakirjastot ja keskuskirjasto kokevat myös muutoksia lain myötä. Maakuntakirjastot tullaan korvaamaan alueellisilla kehittämistehtävillä ja keskuskirjasto valtakunnallisella kehittämistehtävällä. (Vaarne 2017, viitattu 12.9.2017.)

Asiakkaalle luultavasti näkyvin muutos on aineiston varausmaksun poistuminen. Varausmaksu on ollut käytössä vaihtelevasti, joissain kirjastoissa se on ollut ja toisissa puolestaan ei. Varausmaksun poistumisen myötä tavoitellaan tasa-arvoa tässäkin asiassa. Yhtenäinen käytäntö on hyvä, ja varausmaksun poistuminen mahdollistaa kaikille asiakkaille varausten tekemisen, kun se ei enää edellytä rahaa. Uuteen lakiin on myös ensimmäistä kertaa kirjattu mahdollisuus asettaa asiakas käyttökieltoon sekä ne seikat, jotka johtavat enimmillään kuukauden mittaiseen käyttökieltoon. Käyttökielto on eri asia kuin lainauskielto, joka syntyy palauttamattomista lainoista tai maksamattomista maksuista. (Vaarne 2017, viitattu 12.9.2017.) Lainauskiellossa oleva asiakas voi käyttää kirjaston aineistoja kirjaston tiloissa, ja se päättyy heti kun maksut on maksettu tai myöhässä olevat lainat palautettu. Käyttökielto puolestaan seuraa toistuvasta häiriön aiheuttamisesta tai kirjaston omaisuuden tuhoamisesta. Käyttökielto estää asiakkaan pääsyn kirjastorakennukseen ja on aina kirjastokohtainen ja määräaikainen. (HE 238/2016 vp, 41.) Kirjaston henkilöstön koulutustasoon liittyvät säädökset muuttuivat myös uudessa laissa. Enää ei kirjastossa työskentelevällä tarvitse olla kirjastoalan koulutusta. Kirjastolaitoksen johtajan ja asiantuntijatehtävissä toimivan pätevydestä on määrätty, muuten pätevyysvaatimukset ovat löyhentyneet. (Vaarne 2017, viitattu 12.9.2017.)

Uutena asiana lakiin tuli myös kirjaston käyttäjän velvollisuuksien määrittelemineen liittyen niin tilojen ja aineiston käyttöön kuin kirjastossa käyttäytymiseen. Kirjaston käyttösääntöjä ja niiden laatimista koskeva säännös myös uudistettiin siten, että se turvaa myös asiakkaan oikeuksia. (HE 238/2016 vp, 23.)

4 KÄYTTÖSÄÄNNÖT YLEISESSÄ KIRJASTOSSA

Kirjaston ja sen käyttäjien välillä on asiakassuhde. Kirjaston käyttösäännöissä kerrotaan kirjaston käyttöön liittyvistä käytänteistä ja asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista. Käyttösäännöt on laadittava mahdollisimman helposti ymmärrettäviksi ja yksityiskohtaisiksi, jotta väärinymmärryksiltä vältyttäisiin. Myös asiakkaiden riittävästä tiedottamisesta on huolehdittava. (Lukkarinen 2010, 29.) Kirjaston käyttämiseen on liittynyt erilaisia ohjeistuksia aina. Ne ovat vuosien saatossa muuttuneet kirjastojen kokemien uudistusten myötä. Viimeisimmän lakiuudistuksen myötä yleisille kirjastoille suunnattu, Kuntaliiton yhdessä Yleisten kirjastojen neuvoston kanssa tekemä ohje käyttösääntöjen laatimiseksi, antaa kirjastoille mahdollisuuden entisestään selkeyttää ja yhdenmukaistaa käyttösääntöjään. Toisaalta Helle Kannilan Kirjastonhoidon oppaasta löytyvissä määräyksissä on yllättävän paljon yhtäläisyyksiä Kuntaliiton lähettämän ohjeistuksen kanssa.

4.1 Käyttösääntöjen historiaa yleisten kirjastojen alkutaipaleelta

Kirjaston käyttöön liittyvillä säännöillä on Suomessa pitkä historia. Heti ensimmäisen kirjastolain tultua voimaan, kirjoitti Helle Kannila Kirjastonhoidon oppaan, joka oli erityisesti tarkoitettu maaseutukirjastojen ja muiden pienten kirjastojen hoitamisesta vastaaville alkeisoppaaksi (Kannila 1951, 7–8). Jo tässä teoksessa on käsitelty kirjaston käyttöoikeutta koskevia määräyksiä.

Heti yleisten kirjastojen alkuvaiheessa todettiin, että on oltava etukäteen määritellyt säännöt, joiden mukaan kirjastonkäyttöä valvotaan ja ohjeistetaan. Käyttöohjeet oli saatava yleisölle tiedoksi, mutta niitä ei kannattanut kuitenkaan liimata kirjojen kanteen, koska kirjoja olisi täytynyt korjata aina sääntömuutosten myötä. Sääntöjen tavoitteena oli silloinkin tehdä kirjastonkäyttö asiakkaille helpoksi ja mukavaksi sekä valvoa niin lainaajien kuin kirjastonkin omaa etua ja järjestystä. Sääntöjen toivottiin olevan myös mahdollisimman lyhytsanaisia ja harvoja. (Kannila 1951, 137–138.)

Kirjojen lainaaminen oli maksutonta, mutta lainausoikeuden saamiseksi oli osoitettava luotettavuutensa. Tähän riitti paikkakuntalaisilta nimi, toimi ja kotiosoite ja muilta joku henkilöllisyystodiste. Tuntemattomille maankiertäjille ei mielellään kirjoja lainattu mutta rahapantilla sekin oli mahdollista. Lasten lainoista vastasivat vanhemmat tai muut aikuiset. Lapset eivät saaneet kaikkea aineistoa lainata, ja joissain kirjoissa oli määritelty ikärajatkin. Asiakkaan lainojen määrää rajoitettiin. Yleinen

lainojen määrä oli kaksi kirjaa, joista ainakin toisen oli oltava tietokirja. Kertomakirjallisuutta sai ainoastaan yhden kirjan kerrallaan. Poikkeuksia voitiin harkiten tehdä pitkämatkalaisten kohdalla. Tosin määräyksessä todettiin, että tästä lainojen määrää ja laatua koskevasta rajoituksesta olisi päästävä eroon, jotta lainaaja ei kokisi, että hänelle tyrkytetään kirjoja, joita hän ei halua lukea. Lainaustajasta määrättiin myös, ja se oli kaikilla kirjoilla koosta tai uutuudesta riippumatta neljä viikkoa. Haluamansa kirjan, mielellään tietokirjan, pystyi varamaan kirjoittamalla postimerkillä ja omilla osoitetiedoilla varustetun kortin, jossa kyseisen kirjan tiedot olivat. Kun kirja palautui lainasta, kirjastonhoitaja lähetti postikortin varaajalle. (Kannila 1951, 138–141, 211.)

Jokainen vastasi jo tuolloin omista lainoistaan. Kirjojen käsittelyssä painotettiin huolellisuutta, ja niitä oli kuljetettava kääreessä. Sivuja käännellessä ei sormeja saanut kastella suussa, koska se lisäsi tartuntatautien leviämisen riskiä. Jos perheessä ilmeni tarttuva tauti, oli siitä ehdottomasti ilmoitettava kirjastonhoitajalle. Palautuksen myöhästymisestä tuli rangaistus, joko rahasakko tai lainausoikeuden menetys. Jos kirja hukkuu tai turmeltui, piti se korvata täydestä arvosta. Tarttuvan taudin vuoksi hävitettyä kirjaa ei tarvinnut korvata. Kirjastojen toivottiin olevan auki mahdollisimman usein ja pitkään. Säännöissä oli kuitenkin oltava määritellyt aukioloajat, jolloin kirjasto varmasti oli asiakkaiden käytettävissä. Lainaustoimintaa sai harjoittaa kuitenkin virallisten aukioloaikojen ulkopuolellakin, koska kirjojen saaminen ihmisille oli järjestettävä mahdollisimman helpoksi. Käyttöohjeissa painotettiin myös henkilökunnan velvollisuutta opastaa asiakkaita kirjojen valitsemisessa ja tietojen hankkimisessa sekä opiskelun järjestämisessä. (Kannila 1951, 141–142, 212.)

Kirjastonhoidon oppaassa kuvatut kirjaston käyttöoikeutta koskevat määräykset ja kirjaston käyttöohjeet, joiden sisältöä olen edellä avannut, kertovat sen, että hyvin monet samat asiat ovat edelleen, melkein sata vuotta myöhemmin, ajankohtaisia yleisissä kirjastoissa. Ainoastaan kulkutaudit taitavat olla kokonaan käytösäännöistä poistunut kohta. Muita asiasisältöjä käsitellään edelleen jossain muodossa uusimmassakin käytösääntöjen laatimista koskevassa ohjeistuksessa.

4.2 Kuntaliiton ohje käytösääntöjen laatimiseksi yleiseen kirjastoon

1.1.2017 voimaan astuneessa Laissa yleisistä kirjastoista (1492/2016) 14 §:ssä säädetään käytösääntöjen laatimisesta yleisessä kirjastossa. Käytösääntöjen tavoitteena on edistää kirjaston sisäistä järjestystä, turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Niiden avulla kirjasto kertoo, miten yleisen kirjaston

aineistot, palvelut, tilat ja välineet ovat asiakkaiden käytössä. Kunta voi itse päättää käyttösääntöjen laatimisesta ja myös siitä, ketä otetaan mukaan käyttösääntöjen laatimiseen. Kuntaliitto on yhteistyössä Yleisten kirjastojen neuvoston kanssa tehnyt ohjesäännön käyttösääntöjen laatimisesta. Jokainen kunta voi poimia ohjeistuksesta itselleen relevanteimmat kohdat. Käyttösääntöjen toivotaan kuitenkin olevan kielellisesti helposti ymmärrettäviä. Osa tiedoista, esimerkiksi aukioloajat, voidaan kertoa erillisessä liitteessä, jotta käyttösääntöihin ei tarvitse jatkuvasti tehdä muutoksia. Käyttösäännöt ovat virallinen asiakirja, ja ne on aina hyväksyttävä asianmukaisella viranomaisella. (Selkee 2017, 3.)

Ohjeen mukaan käyttösäännöistä on käytävä ilmi, mitä yleistä kirjastoa kyseiset käyttösäännöt koskevat, ja myöskin niiden hyväksymispäivä ja voimassaoloaika, joka yleensä on toistaiseksi. Ohjeisiin on syytä liittää maininta, että ne perustuvat lakiin yleisistä kirjastoista (1492/2016). Käyttösääntöihin voidaan kirjata määräyksiä kirjaston tilojen ja omaisuuden käytöstä, kirjastoaineiston lainaamisesta, varaamisesta, palauttamisesta ja palauttamisen määräajoista, lainauskiellosta, käyttökiellosta sekä maksuista. (Selkee 2017, 4.)

Kirjastojen tehtävä on edistää yhdenvertaisuutta, ja sen palveluiden on oltava kaikkien käytettävissä. Kuntaliiton ohjeen mukaan käyttösäännöissä voidaan kertoa, mitä palveluita, tiloja ja aineistoja kirjasto tarjoaa asiakkaiden käytettäväksi ja missä muodossa. Aukioloajoista ja tilojen varaamisesta tai vuokraamisesta voi kertoa erillisessä liitteessä. Käyttösäännöissä voidaan kertoa, kuinka kirjaston aineistoa ja palveluita voi käyttää. Kirjastokortin saamisen edellytykset ja siihen liittyvät vastuut niin yksityiselle henkilölle kuin yhteisöjäsenelle kuvataan käyttösäännöissä. Erilaisen aineistojen lainaajat ja mahdolliset lainojen tai varausten enimmäismäärät voi mainita joko varsinaisissa käyttösäännöissä tai erillisessä liitteessä. Elokuvien, pelien ja tv-ohjelmien ikärajoista on myös tarpeen tiedottaa. (Selkee 2017, 4–5.)

Käyttösäännöistä on syytä käydä ilmi se, mitkä kirjaston tarjoamat palvelut ovat lain edellyttämällä tavalla asiakkaalle maksuttomia. Näihin kuuluvat omien aineistojen lainaaminen ja varaaminen sekä muu käyttö ja asiakkaalle annettava ohjaus ja neuvonta. Kirjastolla on kuitenkin oikeus periä maksuja esimerkiksi kaukolainoista, vioittuneesta tai kadonneesta aineistosta ja myöhässä palautetuista lainoista. Nämä kaikki on käytävä säännöissä ilmi, maksujen määrät voidaan ilmoittaa liitteessä. (Selkee 2017, 6.)

Kirjaston käyttäjällä on myös velvollisuuksia. Niitä määrittelee kirjastolain lisäksi muutkin lait kuten järjestyslaki ja vahingonkorvauslaki. Käytösäännöissä on suotavaa mainita, ettei kirjastossa saa aiheuttaa häiriötä ja vahingoittaa kirjaston aineistoa tai omaisuutta. Aineiston korvaamiseen liittyvät ohjeet voi esittää erillisellä liitteellä. Lainauskieltoon ja kirjaston käyttökieltoon liittyvät seikat on myös todettava käytösäännöissä. Edellä mainitut ovat kaksi eri tilannetta. Lainauskieltoon asiakas voi joutua, jos hänen lainaamansa aineistot ovat myöhässä ja muistutusmaksuista kertyy tietty summa, jolloin kirjastojärjestelmä asettaa asiakkaan lainauskieltoon. Tästä huolimatta asiakas voi käyttää kirjaston tiloja ja aineistoja rakennuksen sisällä. Lainauskielto päättyy, kun maksut on maksettu tai lainat palautettu. Käyttökielto puolestaan vaatii aina toistuvaa ja vakavaa häirintää asiakkaan toimesta, ja se annetaan harkiten ja määräaikaisena. Käytösäännöistä on käytävä selvästi ilmi näihin kieltoihin liittyvät kirjastokohtaiset käytänteet. (Selkee 2017, 6–7.)

4.3 Muuta huomioitavaa käytösääntöjä laadittaessa

Kuntaliiton ohjeen mukaan käytösäännöissä on hyvä todeta, että kirjastolla on oikeus kerätä asiakkaiden henkilötietoja. Henkilötietojen käsittelyssä on syytä noudattaa suurta tarkkuutta. Kun henkilö haluaa kirjastokortin, on hänen tehtävä kirjallinen hakemus ja todennettava henkilöllisyytensä asianmukaisella asiakirjalla. Kirjastojärjestelmään lisätään uusi asiakas. Asiakkaat muodostavat asiakasrekisterin. Kirjastokortin saaminen edellyttää tiettyjen henkilökohtaisten tietojen luovuttamista, esimerkiksi koko nimi, osoite, puhelinnumero ja syntymäaika. Kirjaston omaan järjestelmäänsä keräämiä asiakastietoja ei saa käyttää eikä luovuttaa ulkopuolisille. Perintätapaukset ovat kuitenkin poikkeus, ja silloin asiakkaan yksityisyydensuoja ei estä luovuttamista välttämättömiä tietoja (Lukkarinen 2010, 32).

Henkilötiedoilla tarkoitetaan merkintöjä, joilla kuvataan yksittäiseen henkilöön liittyviä ominaisuuksia tai elinolosuhteita. Henkilötietoja ovat myös kaikki luonnolliseen henkilöön, tai johonkin määrättyyn perheeseen liittyvät tiedot sekä erilaisiin asiakasrekistereihin tallennetut henkilöiden yhteystiedot. Kun henkilötietoihin kohdistuu toimenpiteitä, puhutaan henkilötietojen käsittelystä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi henkilötietojen kerääminen, tallentaminen, käyttäminen ja poistaminen. Henkilötietoja voidaan käsitellä siis aktiivisesti. Passiivisessa käytössä ovat ne henkilötiedot, jotka on tallennettu ja säilytyksessä ilman jatkuvaa käyttöä. Henkilötietojen käsittelystä on kyse silloin, kun tietojen kautta on tunnistettavissa yksittäinen henkilö. Kun henkilötietoja on kerätty jotain tiettyä samaa tarkoitusta varten, muodostavat ne henkilöresterin. Tälle ominaista on se, että yksittäistä

henkilöä koskevat tiedot löytyvät rekisteristä helposti. Kirjastoilla on henkilötietolakiin perustuen oikeus tallentaa asiakkaiden henkilötunnus asiakasrekisteriin. Kirjastot harjoittavat lainaustoimintaa, mikä on yksi tekijä, joka mahdollistaa henkilötunnusten käsittelyn. (Voutilainen 2012, 246–249, 298.)

Rekisterinpitoon kuuluu avoimuus. Asiakkaalle täytyy kertoa tietoja kerätessä mihin niitä käytetään, ja miksi juuri tietyt tiedot tallennetaan rekisteriin. Asiakkaalla on milloin tahansa oikeus tarkastella, mitä asioita hänestä on rekisteriin tallennettu. Kaikilla rekisterinpitäjillä on oltava rekisteriseloste, joka on oltava kaikkien saatavilla. Rekisteriselosteen on oltava sellainen, että siitä käy selkeästi ja helposti ymmärrettävästi ilmi rekisteröinnin käyttötarkoitus, tietolähteet ja tietoluovutuskohteet. Rekisteriselosteen olisi hyvä olla nähtävillä rekisterinpitäjän toimipaikassa ja organisaation nettisivulla. Tietosuojaselosteella puolestaan tarkoitetaan rekisteriselosteen ja informaatiovelvoitteen yhdistelmää. Tietosuojaselosteeseen liittyy sähköisten palveluiden kautta kerätyt henkilötiedot, ja niiden käsittelyyn liittyvät seikat. (Voutilainen 2012, 257, 308, 312–313.)

Suomessa aletaan 25.5.2018 alkaen soveltaa Euroopan unionin yleistä tietosuoja-asetusta. Sen tarkoitus on varmistaa ihmisten oikeus omien henkilötietojen suojaan ja yksityisyydensuojaan digitaaliaikana. Asetuksella varmistetaan kyky vastata teknologian nopean kehittymisen luomiin haasteisiin. Asetuksen myötä henkilötietoja käsitteleville ja rekisterinpitäjille tulee uusia tehtäviä, kuten esimerkiksi tietosuojavastaavan tehtävä. Tietosuojavastaava tiedottaa ja ohjeistaa henkilötietojen käsittelyyn liittyvissä asioissa oman organisaationsa sisällä. Hän myös huolehtii, että asetuksen periaatteita noudatetaan. Yleisen tietosuoja-asetuksen rinnalle laaditaan uusi tietosuojalaki. (Sulin, 2017b, 1,6.)

5 TOIMEKSIANTAJA JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Tämän opinnäytetyön toimeksiantaja on Kangasniemen kunta. Opinnäytetyöni kohdistuu Kangasniemen kirjastoon, jossa työskentelen kirjastovirkailijana. Käytösääntöjen valmistuttua, täytyy ne hyväksyä sivistys- ja hyvinvointilautakunnassa, ennen kun ne voidaan ottaa käyttöön.

5.1 Kangasniemen kunta

Kangasniemi on kaunis ja elinvoimainen kunta Etelä-Savossa, Mikkelin ja Jyväskylän välissä. Puula-järvi on tärkeä osa Kangasniemeä. Vettä on kaikkialla, ja kauniit järvimaisemat sekä kaunis ja puhdas luonto ovat kunnan valttikortteja. Kangasniemi tunnetaan yhtenä Suomen merkittävimpänä mökkikuntana. Kesällä kunnan asukasluku kolminkertaistuu mökkiläisten ja lomalaisten myötä. Vuosi 2017 on merkittävä niin valtakunnallisesti kuin Kangasniemelläkin. Suomi täyttää 100 vuotta ja Kangasniemi 150 vuotta. (Kangasniemen kunta 2014a, viitattu 17.6.2017.)

Kangasniemellä on noin 5500 asukasta. Asukasluku on ollut laskeva jo vuosikymmeniä. Tähän ovat vaikuttaneet laskeneet syntyvyysluvut, lisääntynyt kuolleisuus sekä kunnasta pois muuttaminen. Vuonna 2016 on yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä ollut 34,6% ja vuonna 2015 eläkeläisten osuus väestöstä 30,7%. Nämä luvut kuvaavat kunnan väestörakennetta ja sen kehitystä viimeisten vuosien aikana. (Tilastokeskus 2017, viitattu 17.6.2017.) Kangasniemi on pinta-alaltaan iso kunta 1326,75 km² (Maanmittauslaitos 2017, viitattu 17.6.2017). Asutus on jakautunut keskustaan sekä laajalle alueelle taajaman ulkopuolelle eri kyliin ja niiden ympäristöön. Välimatkat saattavat olla yllättävänkin pitkiä, kun liikutaan kunnan rajojen sisällä. Tämä asettaa omat haasteensa kirjastonkin toiminnalle. Kangasniemi on säilynyt itsenäisenä kuntana lähiseutujenkin kuntaliitoksista huolimatta.

Kangasniemen kunta on aina ollut vahva ja tunnettu kulttuuripitäjä. Kangasniemeltä lähtöisin ollut Reinhold von Becker tunnetaan suomen kirjakielen kehittäjänä. Runoilija, kirjailija ja suomentaja Otto Manninen on Kangasniemen suuri kulttuuripersoona. Samoin oli hänen vaimonsa satukuningatar, lasten- ja nuortenkirjallisuuden taitaja ja suomenkielisen tyttökirjallisuuden luoja, Anni Swan. Kuplettilaulaja ja lauluntekijä Hiski Salomaa on myös kotoisin Kangasniemeltä. Tässä muutamia Kangasniemen kulttuurisuuruuksia lyhyesti esiteltyinä.

5.2 Kangasniemen kirjasto

Kangasniemen kirjasto on yksi Suomen vanhimmista yleisistä kirjastoista. Se on perustettu 12.12.1848 ja aluksi sen toiminnasta vastasi kunta ja seurakunta yhteistyössä. Kirjasto toimi tuolloin kirkon sakaristossa. (Kangasniemen kunta 2014b, viitattu 17.6.2017.) Kangasniemen seurakunnan aktiivisuus oli huomioitu valtakunnallisellakin tasolla. Kansantieteilijä H. A. Reinholm käytti Kangasniemeä kansalaisten lukuhalun herättämisen esimerkkinä. Rovastin toiminta kirjaston ylläpitämiseksi takasi rahvaalle mahdollisuuden lukea. Innostus oli niin suurta, että kaikille halukkaille ei riittänyt lainattavaa. (Mäkinen 2009a, 127.)

Kirjasto on kokenut historiansa aikana monenlaisia vaihteita ja useita muuttoja. Viimeisimpien vuosien isot muutokset ovat liittyneet kirjaston sisäilmaongelmiin. Kankaisten yläkoulun kanssa samassa rakennuksessa vuodesta 1975 lähtien toiminut kirjasto asetettiin käyttökieltoon huhtikuussa 2011. Heinäkuussa 2011 kirjasto aloitti toimintansa pienennetyllä siirtokokoelmalla väistötiloissa Kappalaisenkujalla ja toimi siellä vuosien 2011–2016 välisen ajan. (Kangasniemen kunta 2014b, viitattu 17.6.2017.)

Kangasniemelle rakennettiin uusi yläkoulu- ja kirjastorakennus, joka otettiin käyttöön vuoden 2017 alussa. Kangasniemi on tiettävästi viimeinen kunta, joka sai valtionavustusta rakentamiseen. Uusi kirjasto toimintaympäristöineen on mahdollistanut uudenlaisten palveluiden tarjoamisen asiakkaille. Lainaus- ja palautusautomaatti tarjoaa asiakkaille mahdollisuuden itsepalveluun perinteisen kasvokkain tapahtuvan asioinnin rinnalla. Pelihuone ja digitointipiste tuovat oman lisänsä toimintaan. Kirjaston yhteydessä on myöskin opetustila, jossa on kymmenen kannettavaa tietokonetta, videotykki ja dokumenttikamera. Opetustilassa voi pitää esimerkiksi oppitunteja, kokouksia, satutunteja ja kirjallisuuspiiriä.

Kesällä 2017 Kangasniemen kirjastossa otettiin käyttöön lehtilukusalin omatoimikäyttö kirjaston aukioloaikojen ulkopuolella. Kirjastossa on valmiudet myöhemmin laajentaa omatoimikäyttö koskemaan jopa koko kirjastotilaa. Omatoimiajan on tarkoitus toimia lisäpalveluna varsinaisten aukioloaikojen ulkopuolella. Omatoimikäytön mahdollinen lisääminen aikanaan ei saa vaikuttaa henkilökunnan määrään eikä aukioloaikoihin.

6 KÄYTTÖSÄÄNTÖJEN TOTEUTUS

Opinnäytetyöni tavoitteena oli laatia Kangasniemen kirjastolle uudet käytösäännöt vuoden 2017 alussa voimaan tulleen kirjastolain ja Kuntaliiton lähettämän ohjeistuksen perusteella. Käytin opinnäytetyössäni laadulliselle tutkimukselle sopivia sekundäärisiä ja primäärisiä tiedonkeruumenetelmiä (Kananen 2014, 64). Valtaosa aineistostani koostuu erilaisista dokumenteista: kirjoista, laeista, ohjeistuksista ja luentomateriaaleista. Tietoperustan kautta sain syvempää ymmärrystä kirjastolain ja käytösääntöjen kehittymisestä maassamme yleisen kirjaston historian aikana. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset näkyvät kirjastojen toiminnassa ja tehtävissä. On tarpeellista tutustua aiheen taustoihin, jotta voi ymmärtää nykytilanteen.

Lähtötilanteen kartoittamiseen käytin haastattelua ja omaa havainnointia. Käytösääntöihin liittyen täytyy kirjaston henkilökunnan näkemys ja kokemukset olla tiedossa. Lisäksi tutustuin sellaisten kirjastojen käytösääntöihin, joiden laatimisessa on käytetty Kuntaliiton ohjeistusta. Mielestäni valitsemani tiedonkeruumenetelmät sopivat hyvin työhöni. Tässä luvussa kerron tarkemmin käytösääntöjen tekoprosessista, ja siihen vaikuttaneista asioista.

6.1 Lähtötilanne Kangasniemen kirjastossa

Havaintojen tekeminen on yksi tapa kerätä aineistoa laadulliseen opinnäytetyöhön. Ihmiselle on luontaista havainnoida ympärillään tapahtuvia asioita ja ilmiöitä. Jotain ilmiötä tarkasteltaessa havainnoinnin tavoitteena on lisätä ymmärrystä asiasta. Havainnoinnin asteita on useita. Täydellinen osallistuminen tarkoittaa sitä, että henkilö osallistuu tarkastelemansa kohderyhmän toimintaan sen täysivaltaisena ja luonnollisena jäsenenä. Usein työntekijöiden omalla työpaikallaan toteuttamissa tutkimuksissa toteutuu täydellisen osallistumisen tunnusmerkit. Työkaverin ei koeta olevan ulkopuolinen tarkkailija. (Grönfors 2010, 154, 161.)

Olen tehnyt opinnäytetyöni omalle työpaikalleni. On varsin luontevaa, että lähtötilanteen kartoittamiseksi Kangasniemen kirjastossa, olen käyttänyt ensisijaisesti havainnointia. Kirjastolla on ollut käytössä Kirjaston säännöt -ohjeistus, jota on päivitetty tarpeen mukaan. Säännöt eivät ole varsinaisesti käytösäännöt, vaikka ne sisältävät samankaltaisia asioita. Uudelle asiakkaalle on annettu

tämä vihkonen, joka sisältää tietoja kirjaston käyttämisestä. Samat säännöt löytyvät kirjaston verkkosivulta, jonne on myös tarpeen tullen tehty päivityksiä. Tarkkaa muistikuvaa siitä, milloin nämä säännöt alun perin on laadittu ja kenen toimesta, ei kirjaston henkilökunnalla ole. Ongelmana Kirjaston säännöt -ohjeistuksessa on se, että se ei tällä hetkellä sisällä kaikkea tarpeellista tietoa.

Vuoden 2017 alussa valmistui Kangasniemelle uusi kirjasto- ja yläkoulurakennus, joka nimettiin Kansis-keskukseksi. Uusien tilojen myötä kirjastoon on saatu lisää toimintoja. Lehtilukusalin oma-toimikäyttöön liittyen on tehty erilliset käyttösäännöt. Pelihuoneen, opetustilan ja digitointipisteen käyttämisestä on omat ohjeet. Erilaisten tilojen ja uudenlaisten toimintatapojen käyttöön ottaminen vaatii aina oman aikansa. Nämä seikat yhdessä lakiuudistuksen ja Kuntaliiton yleiskirjeen kanssa osoittivat sen, että Kangasniemen kirjaston käyttösääntöjen laatiminen on ajankohtainen asia koko työyhteisön kannalta.

Lähtötilanne opinnäytetyölleni oli siis sellainen, että Kangasniemen kirjasto tarvitsi uudet käyttösäännöt, joissa otetaan huomioon niin kirjaston oma uudistuminen kuin laissa tapahtuneet muutokset. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa sitä, että henkilökunta kaipasi asiakkaalle jaettavaa vihkosta, josta käy ilmi kaikki kirjastonkäyttöön liittyvä oleellinen tieto tiiviissä ja selkeässä muodossa.

6.2 Henkilökunnan ajatuksia käyttösäännöistä

Haastattelu on laadullisen tutkimuksen perusmenetelmä, ja haastatteluja on olemassa erilaisia eri tilanteisiin. Avoin haastattelu on vapain haastattelun muoto, ja sitä voidaan verrata keskusteluun. Avoimessa haastattelussa ei ole etukäteen laadittua tiukkaa runkoa tai teemoja. Haastattelu etenee melko vapaamuotoisesti, ja aihe elää keskustelun edetessä. Avoimen haastattelun tavoitteena on selvittää haastateltavan käsityksiä ja ajatuksia keskustelun kuluessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 200–204.)

Käyttösääntöjen suunnittelussa pidin erittäin tärkeänä sitä, että asioista keskustellaan koko henkilökunnan kesken. Alun perin olin ajatellut haastatella kirjastonjohtajaa ja kirjastonhoitajaa. Kangasniemen kirjasto on kuitenkin pieni työyhteisö. Tuolla hetkellä kirjastossa työskenteli neljä vakinaista henkilöä ja kaksi määräaikaista työntekijää. Päätin, että keskustelemme kaikki yhdessä käyttösäntöihin liittyvistä seikoista ja toiveista. Halusin, että jokainen saa olla omalta osaltaan vaikuttamassa ja tulla kuulluksi asiassa, joka koskee kaikkien kirjaston työntekijöiden arkea. Vapaamuotoisesti ja

useita kertoja keskusteltiin sisällöistä erilaisilla kokoonpanoilla, yhdessä ja erikseen. Käytösääntöihin liittyviä seikkoja otettiin esille aina niissä yhteyksissä, kun ajatuksia tuli mieleen. Isommassa yksikössä tämä ei olisi onnistunut, mutta pienen ja tiiviin työyhteisön on mahdollista toimia näin.

Kaikkein tärkeimpänä toiveena henkilökunnalla oli, että käytösäännöt ovat mahdollisimman selkeät, helppolukuiset ja yksiselitteiset. Tärkeänä nähtiin myös se, että käytösäännöistä tulisi sellaiset, ettei niitä tarvitse jatkuvasti päivittää. Käytösääntöjen valmistumista odotetaan, ja niistä saadaan konkreettinen työväline kirjaston arkeen. Käytösäännöt määrittelevät tiettyjä asioita asiakkuuteen ja kirjaston käyttöön liittyen. Ne toimivat tukena kirjastotyön toteuttamisessa.

Eniten keskustelua syntyi siitä, mitkä asiat kirjataan käytösääntöihin ja mitkä sen liitteeseen. Tässä tuli esiin se, että itse käytösääntöihin ei kannata laittaa kovin yksityiskohtaisia seikkoja kuten esimerkiksi aukioloaikoja. Tällä varmistetaan se, että mahdollisten muutosten kohdalla, ei käytösääntöjä tarvitse aina hyväksyttävä uudestaan sivistys- ja hyvinvointilautakunnalla.

Henkilökunnan keskusteluissa nousi esille muutamia asioita, joihin ehdotettiin muutoksia. Jo aikaisemmin on ollut pohdinnassa kirjaston nimi, joka on ollut Kangasniemen kunnankirjasto. Arkipuheessa on kuitenkin usein käytetty Kangasniemen kirjastoa. Henkilökunnan toiveesta käytösääntöjen tekemisen yhteydessä otettiin esiin tämä nimiasia, ja esitettiin, että Kangasniemen kunnankirjaston sijaan jatkossa kirjaston nimi olisi Kangasniemen kirjasto.

Toinen itse käytösääntöihin henkilökunnalta tullut asia oli varatun aineiston säilyttämiseen liittyvä maininta. Jonkinasteiseksi ongelmaksi on muodostunut, että asiakkaat eivät nouda varaamia aineistoja, vaan ne odottavat noutamista joskus kohtuuttoman kauan. Nyt käytösääntöihin kirjattiin, että varattu aineisto on noudettava, tai noutoilmoitukseen reagoitava seitsemän vuorokauden kuluessa ilmoituksen lähettämisestä.

Käytösääntöjen liitteessä ilmoitettaviin asioihin tuli myös henkilökunnan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella kolme muutosehdotusta. DVD-tallenteiden laina-ajaksi tulee entisen viikon sijaan kaksi viikkoa. Näin aineistojen laina-ajat selkiytyvät, kun on olemassa ainoastaan joko kahden viikon tai neljän viikon laina-aikoja. Varatuissa aineistoissa laina-aika puolittuu. Toinen konkreettinen asia, jonka henkilökunta toi esille, liittyi muutamiin maksuihin. Poistokirjojen hinnat sekä uuden kirjastokortin hinta koettiin liian korkeiksi. Niiden toivottiin alenevan. Käytösääntöjen liitteeseen on

kirjattu uuden kirjastokortin hinnaksi 3 € entisen 6 €:n sijaan. Lasten poistokirjat maksoivat aikaisemmin 1 € ja aikuisten 2 €. Nyt kaikkien poistokirjojen hinnaksi tulee 0,50 €. Arjen kirjastotyössä henkilökunta on huomannut, että poistokirjat eivät mene liian korkealla hinnalla kaupaksi, mistä johtuen niiden myynti on tyrehtynyt lähes kokonaan.

Henkilökunnan kanssa käydyistä keskusteluista nousi esiin hyvin konkreettisia asioita ja ehdotuksia. Kun käytösäännöt liitteineen valmistuivat, sai jokainen vielä kommentoida niiden sisältöä ja ulkoasua. Erityistä huomiota kiinnitettiin asiakkaille jaettavan vihkomallisen painoksen luettavuuteen, selkeyteen ja fonttikokoon.

6.3 Muiden kirjastojen käytösääntöihin tutustumista

Kun aloin suunnitella Kangasniemen kirjaston käytösääntöjen tekemistä, tutustuin internetin kautta muutamien sellaisten kirjastojen käytösääntöihin, jotka oli tehty lakiuudistuksen jälkeen ja ilmeisimmin Kuntaliiton yleiskirjeen mukana tulleen ohjeistuksen mukaan. Tarkemmin tutkin Vaski-kirjastojen (Varsinais-Suomen alueen kirjastoverkosto), Taipalsaaren kirjaston (Heili-kirjasto) ja Kuopion kaupunginkirjaston käytösääntöjä. Vaski-kirjastojen käytösäännöt on toteutettu selkokielellä, ja ne sisältävät myös kuvia. Taipalsaaren kirjaston käytösäännöt oli saatu hyvin tiiviiseen muotoon, ja ne oli esitetty selkeästi. Kuopion kaupunginkirjaston käytösäännöt on tehty mielestäni noudattaen tarkasti Kuntaliitosta tullutta ohjetta. Kuopiolla on käytösäännöistään kirjaston verkkosivulla selkeä versio, joka sisältää myös maksut-liitteen. Asiakkaille on jaossa A4-kokoinen moniste, joka taitellaan kolmeen osaan. Tulostettuna tämän asiakasversion teksti jää melko pieneksi.

HelMet-kirjaston (Helsinki Metropolitan Area Libraries) käytösääntöihin tutustuin kirjaston verkkosivun kautta. HelMetin käytösäännöt on päivitetty vuonna 2014, joten ne eivät suoraan sopineet minun tarkoitukseeni. Mielenkiintoisena seikkana sieltä kuitenkin huomasin, että käytösääntöjen eri osien lopussa oli linkki, josta pystyi kuuntelemaan edellä kerrotut asiat Arvi Lindin lukemana. Tästä syntyi heti ajatus, että voisimme tehdä samantyyllisen toteutuksen myöhemmin oman kirjastomme verkkosivulle.

Eri kirjastojen käytösääntöihin tutustuttuani päätin noudattaa Kangasniemen kirjaston käytösääntöjä tehdessäni virallisen ohjeistuksen rinnalla Kuopion kaupunginkirjaston mallia. Kuopion kaupunginkirjasto tulee olemaan Etelä-Savon alueellista kehittämistehtävää hoitava kirjasto. Tämäkin

puoltaa yhdenmukaista linjaa käyttösääntöjen toteuttamisessa. Asiakkaille jaettava versio tulee tosin olemaan erimallinen kuin Kuopiossa. Kangasniemen kirjastossa on hyviä kokemuksia A5-vihkomalliin tulostetuista materiaaleista, ja sellainen on käyttösääntöjen paperinen asiakkaille jaettava versiokin.

6.4 Käyttösääntöjen tekeminen

Kangasniemen kunnalla on käytössä yhteinen asiakirjapohja ja logot. Kangasniemen kirjaston omatoimikirjaston käyttösopimus ja -säännöt on tehty jo aikaisemmin tähän samaan asiakirjapohjaan. Tästä syystä käyttösääntöjen ulkoisen ilmeen valitseminen oli helppoa. Käyttösääntöjen kansisivulle tuli kunnan käyttämä logo ja kirjaston yhteystiedot ja kotisivun sekä verkkokirjaston osoitteet. Valmiissa asiakirjapohjassa on fonttina Corbel ja fonttikokona 12. Ylätunnisteessa on kunnan iskulause ja kyseisen osaston nimi, eli tässä tapauksessa sivistys ja hyvinvointi. Alatunnisteesta löytyy kunnan käyttämä kuvalogo. Näillä ulkoisilla ominaisuuksilla tein käyttösäännöistä A4-kokoisen version. Se tulee aikanaan kirjaston verkkosivulle pdf-tiedostona ja löytyy myös tämän opinnäytetyön liitteestä. Asiakkaille jaettavat käyttösäännöt tulostetaan A5-kokoiseen vihkomalliin, jolloin fontin koko on 18. Näin varmistetaan se, että teksti säilyy helposti luettavana ja ulkoasu selkeänä.

Käyttösääntöjen alussa on kerrottu, että kunnalla on lakiin perustuva oikeus laatia kirjastolle käyttösäännöt, mikä toimitilin ne on hyväksynyt, mitä kirjastoa kyseiset käyttösäännöt koskevat ja niiden voimassaoloaika. Kuntaliiton käyttösääntöjen tekemiseen liittyvän ohjeistuksen ja Kuopion kaupunginkirjaston käyttösääntöjen pohjalta jaottelin Kangasniemen kirjaston käyttösääntöihin asiasisällöt seuraavalla tavalla:

1. Kirjaston tilojen käyttö ja aukioloajat
2. Kirjastoaineiston käyttö, lainaaminen ja varaaminen
3. Palauttaminen ja palauttamisen määräajat
4. Kirjaston käyttäjän velvollisuudet
5. Maksuttomat ja maksulliset palvelut
6. Lainauskielto
7. Kirjaston käyttökielto

Ensimmäisessä kohdassa kerrotaan kirjaston tiloja koskevista asioista yleisellä tasolla. Tavoitteena oli tehdä käytösäännöistä sellaiset, että niitä ei tarvitsisi uusia kovin usein. Tämän vuoksi itse käytösäännöissä todetaan, että aukioloajat löytyvät liitteestä. Kirjaston erillisten tilojen käytöstä on olemassa omat ohjeensa, mikä todetaan käytösäännöissä.

Toisessa kohdassa kerrotaan kirjaston käyttöön, lainaamiseen ja varaamiseen liittyvistä käytännöistä. Tässä kohdassa on mainittu kirjastojen oikeus ylläpitää asiakasrekisteriä, ja kerrottu myös, missä rekisteriselosteeseen voi tutustua. Pelien ja elokuvien lakisääteisten ikärajojen noudattaminen on huomioitu tässä kohdassa. Tähän kohtaan liittyvistä asioista aineistojen laina-ajat ja tiedot kaukopalvelumaksuista löytyvät käytösääntöjen liitteestä. Tähän kohtaan tuli henkilökunnan ehdotuksesta määritelmä siitä, että varatun aineiston noutoilmoitukseen on reagoitava seitsemän vuorokauden kuluessa.

Kolmas kohta käsittelee palauttamista ja palauttamisen määräaikoja. Siitä käy ilmi, miten ja mihin aineistoja voi palauttaa, eräpäivämuistutuksen mahdollisuus ja maininta, että liitteestä löytyy tiedot myöhästymismaksuista. Neljännessä kohdassa kerrotaan lyhyesti kirjaston käyttäjän velvollisuuksista. Viidennessä kohdassa kuvataan, mitkä palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia, ja mistä peritään maksuja. Maksuttomia palveluita ovat kirjaston omien aineistojen käyttö, lainaaminen ja varaaminen sekä tietopalvelu. Tässä kohdassa mainitaan myös rikkoutuneen tai kadonneen aineiston korvaamisesta, ja kerrotaan se, että tekijäoikeudelliset syyt vaikuttavat DVD-, CD- ja BluRay -levyjen korvaamiseen.

Kuudes kohta käsittelee lainauskieltoa, joka syntyy, kun asiakkaalla on maksuja yli tietyn määrän. Tällöin asiakas menettää lainausoikeuden mutta voi käyttää edelleen muita kirjaston palveluita. Seitsemännessä kohdassa kerrotaan kirjaston käyttökiellosta, ja siitä miksi sellaisen voi saada ja mitä se käytännössä tarkoittaa.

Käytösääntöjen liitteestä löytyvät seuraavat tiedot:

- Aukioloajat
- Aineistojen laina-ajat
- Maksut: muistutusmaksut, kirjastokortti, muovikassi, poistokirjat, kaukolainat, kopiot ja tuloasteet
- Kangasniemen kirjaston aineistonkorvausohje

Kun sain käyttösäännöt valmiiksi, lähetin ne kommentoitavaksi Kuntaliiton kirjastojen erityisasiantuntija Johanna Selkeelle, ohjaava opettaja Ulla Virraniemelle ja Kangasniemen sivistys- ja hyvinvointijohtaja Jari Karttuselle. Heiltä saadun palautteen mukaan tein muutaman pienen lisäyksen käyttösääntöihin ja liitteeseen. Koin tärkeäksi sen, että useampi asiantuntija ottaa kantaa käytännön osuuteeni ennen niiden toimittamista sivistys- ja hyvinvointilautakunnan käsittelyyn. Näin pysyin olemaan varma, ettei käyttösääntöihin jäänyt mitään asiavirheitä. Kun käyttösääntöjen voimaantuloajankohta varmistuu, tiedotetaan asiakkaita uusista käyttösäännöistä kirjastossa, kirjaston verkkosivulla, kirjaston Facebook-profilissa ja paikallislehdessä. Itse käyttösäännöt ovat nähtävillä kirjastossa ja kirjaston verkkosivulla, ja niitä jaetaan vihkomallisena aktiivisesti asiakkaille kirjaston palvelutiskiltä.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöni aihe syntyi oikeastaan itsestään keväällä 2017 työkaverin kanssa käydyn keskustelun pohjalta. Kunnanjohtaja oli lähettänyt kirjastolle edelleen Kuntaliitosta tulleen käytösääntöjen laatimista koskevan yleiskirjeen ja tiedusteli, onko Kangasniemen kirjaston käytösääntöjen päivittämisestä tehty suunnitelmaa. Koska käytösäännöt olisi joka tapauksessa täytynyt jonkun kirjaston henkilökunnasta tehdä, tuntui luontevalta tehdä molempia osapuolia hyödyttävä ratkaisu. Sain opinnäytetyölleni mielekkään ja tarpeellisen aiheen. Kirjasto puolestaan saa käyttöönsä valmiit käytösäännöt. Opinnäytetyöni aihe on valtakunnallisestikin ajankohtainen, mutta Kangasniemen kunnassa ja kirjastossa se oli erityisen ajankohtainen, jopa kiireellinen.

Työni tietoperustassa käsitellään paljon yleisen kirjaston toimintaa säätelevää kirjastolainsäädäntöä ja sen kehittymistä. Lakitekstistä kirjoittamisessa on omat haasteensa, koska on oltava todella tarkkana, ettei sisältöön tule referoitaessa minkäänlaisia muutoksia. Uutta lakia yleisistä kirjastoista 1492/2016 käsittelevään teorian tietoon perehtymisen koen erittäin hyödylliseksi. Kun oma kyseisen lain tuntemus lisääntyi, on pystynyt aivan eri tavalla yhdistämään lain sisältöä arkipäivän kirjasto-toimintaan. Voin todeta, että oma tietämys ja asiantuntijuus kirjastolain yhteydestä pienen itsenäisen kirjaston toimintaan, lisääntyi merkittävästi. Koin lakien käsittelemisen, ja niiden sisältöjen ymmärtämisen opinnäytetyön alkuvaiheessa kohtuullisen haasteelliseksi. Siksi olenkin tyytyväinen voidessani todeta toimeksiantajalleni, joka on samalla työnantajani, että valmiiden käytösääntöjen lisäksi oma voimassa olevan kirjastolain tuntemukseni jää Kangasniemen kirjaston arjen tilanteisiin hyödynnettäväksi.

Tietoperustassa tehdään myös katsaus yleisen kirjaston alkuaikojen käytösääntöihin. Helle Kanila oli yksi Suomen kirjastolaitoksen merkittävin kehittäjä, ja hänen aikaan laatimansa käytösäännöt ovat yllättävän paljon samansuuntaiset kuin Kuntaliiton vuonna 2017 lähettämä ohjeistus. Katsaus käytösääntöjen historiaan tuo mielestäni opinnäytetyöhön syvyyttä ja auttaa ymmärtämään paremmin kirjaston roolia ja merkitystä yhteiskunnassa aikojen saatossa.

Pystyin toteuttamaan suunnitelmaani siitä, että perehdyn teorian tiedon kautta syvällisemmin kirjastolain kehitykseen ja käytösääntöihin. Uutta kirjastolakia (1492/2016) ja Kuntaliiton yleiskirjeen sisältämää ohjeistusta käytösääntöjen tekemiseen hyödynsin käytännön osuutta tehdessäni. Ha-

vainnointi ja keskustelu osoittautuivat onnistuneiksi tavoiksi kartoittaa Kangasniemen kirjaston tilannetta ja henkilökunnan mielipiteitä. Käytännön osuuden tulokseen eli Kangasniemen kirjaston käytösääntöihin olen tyytyväinen. Ne on laadittu valtakunnallista ja virallista ohjeistusta noudattaen. Lisäksi olen pyytänyt asiantuntijoiden näkemyksiä laatimistani käytösäännöistä ennen, kun ne menivät sivistys- ja hyvinvointilautakunnan käsittelyyn. Kuntaliiton kirjastojen erityisasiantuntija Johanna Selkee, ohjaava opettaja ja kirjasto- ja tietopalvelualan lehtori Ulla Virranniemi ja toimeksiantajan edustajana sivistys- ja hyvinvointijohtaja Jari Karttunen kommentoivat käytösääntöjä.

Kun opinnäytetyön tekemiseen liittyy useita muitakin tahoja kuin opiskelija itse, on aikataulujen suunnittelussa oltava erittäin huolellinen. Tähän opinnäytetyöhön liittyy läheisesti kunnan päätöksenteko ja ylipäätään kunta organisaationa. Kirjaston käytösäännöt menevät Kangasniemen kunnan sivistys- ja hyvinvointilautakunnan käsittelyyn 21.11.2017. Kunnallisessa päätöksenteossa on aina valitusoikeus, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, milloin käytösäännöt aikaisintaan voidaan ottaa käyttöön. On selvitettävä huolellisesti myös kunnan hallintosäännössä määriteltäviä seikkoja, kuten tässä tapauksessa esimerkiksi sitä, kuka tai mikä taho voi määritellä kirjaston käyttökiellon.

Kangasniemen kirjaston käytösäännöt on tehty sellaiseen muotoon, että niitä ei tarvitsisi uusia usein. Käytösääntöjen liitteestä löytyvät ne tiedot, joihin voisi olettaa muutoksia eniten tulevan. Käytösäännöt on tarkoitus lähitulevaisuudessa kääntää ruotsin ja englannin kielelle. Kangasniemi on vilkas mökkikunta, ja kesäasukkaiden joukossa on paljon saksalaisia. Kunnassa asuu myös venäjää äidinkielenään puhuvia perheitä. Pohdittavaksi jää, onko tarpeen käännättää käytösäännöt myös saksan ja venäjän kielelle. Helmet-kirjaston toteutus ääneen luetuista käytösäännöistä on hieno. Sen innoittamana heräsi ajatus mahdollisuudesta kuunnella Kangasniemen kirjaston käytösäännöt kirjaston verkkosivulla Kangasniemeltä lähtöisin olevan näyttelijä Janne Reinikaisen lukemana. Tämä ajatus on haaste tuleviin vuosiin.

Oman työskentelyni aikataulu ei pysynyt aivan alun perin suunnitellussa, koska elämä tarjoaa joskus odottamattomia yllätyksiä. Lopulta esitysseminaarin ajankohta viivästyi kaksi viikkoa alkuperäisestä tavoitteesta. Opinnäytetyöprosessini aikana olen oppinut sen, että perusteellisista suunnitelmista huolimattakaan kaikki ei aina suju etukäteen ajatellulla tavalla. Paineensietokyky, epävarmuuden ja keskeneräisyyden sietäminen parani.

Opinnäytetyön aihetta valittaessa painotetaan sitä, että aiheen on oltava opiskelijaa kiinnostava. Jos käytösääntöjen päivittäminen ei olisi ollut ajankohtainen asia kirjastossamme, tuskin olisin valinnut mitään kirjastolakeihin liittyvää aihetta. Todennäköisesti olisin pysynyt omalla vahvuusalueellani ja valinnut jonkun nuorten lukemiseen tai kirjastonkäyttöön liittyvän aiheen. Nyt kuitenkin olen todella tyytyväinen, että tein oman opinnäytetyöni aiheesta, jonka kautta pääsin haastamaan itseäni uudenlaisten toimintatapojen käyttämiseen ja asiasisältöjen hallitsemiseen. Oman ammatillisen kasvuni kannalta tämä oli paras mahdollinen vaihtoehto.

LÄHTEET

Bibliotekslag 1996:1596.

Byberg, L. 2009. A Short History of Norwegian Public Libraries and "How They Got That Way". Teoksessa M. Dyrbye, I. Mäkinen, T. Reimo & M. Torstensson (toim.) Library Spirit in the Nordic and Baltic Countries. Tampere: Hibolire, 42–48.

Ericson, A. 2016. The new independent "debate libraries" of Norway. Scandinavian Library Quarterly 48 (3), 16-18. Viitattu 4.7.2017 <http://slq.nu/wp-content/uploads/2015/09/SLQ3.2015.pdf>.

Eskola, E. 2009. Yleisten kirjastojen toiminta maailmansotien välisenä aikana. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historiaa. Helsinki: BTJ Finland Oy, 290–310.

Fichtelius, E. 2016. Swedish libraries: The current situation. Scandinavian Library Quarterly 49 (4), 26-29. Viitattu 17.6. 2017, <http://slq.nu/wp-content/uploads/2016/12/SLQ-4.2016.pdf>.

Grönfors, M. 2010. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 - Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

HE 210/1997 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle kirjastolaiksi.

HE 238/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yleisistä kirjastoista ja opetus- ja kulttuuri-toimen rahoituksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kangasniemen kunta 2014a. Etusivu. Kangasniemi on se kotipaikka, jossa tehdään yhdessä!. Viitattu 17.6.2017, <http://www.kangasniemi.fi/fi/>.

Kangasniemen kunta 2014b. Palveluopas. Kirjaston historia. Viitattu 17.6.2017, <http://www.kangasniemi.fi/fi/palveluopas/kirjasto/kirjaston-historia/#1848>.

Kannila, H. 1951. Kirjastonhoidon opas. Neljäs, uudistettu painos. Helsinki: Otava.

Kansankirjastolaki 20.4.1928 (N:o 131/28).

Kekki, K. 1999. Kirjastosäännöstö. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Kekki, K. 2013. Menestystarina nimeltä kirjasto. Vantaa: Avain.

Kinnunen, E. 2013. Yleiset kirjastot Pohjoismaissa: niiden kehitys ja vertailu. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 16.7.2017, http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/66347/Kinnunen_Elina.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Kirjastolaki 21.3.1986/235.

Lagrådsremiss -Ny bibliotekslag. 2013.

Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492.

Lukkarinen, E. 2010. Lainsäädäntö ja kirjastot – Yleiset kirjastot. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:22.

Maanmittauslaitos 2017. Tilastot. Viitattu 17.6.2017, <http://www.maanmittauslaitos.fi/tietoa-maanmittauslaitoksesta/organisaatio/tilastot#Pinta-alat-kunnittain>.

Maarno, R. 2016. Uusi kirjastolaki tekee kirjastoista demokratian ylläpitäjiä – siihen tarvitaan myös työvoimaa. Suomen kirjastoseura. Blogi 22.11.2016. Viitattu 4.7.2017, <http://suomenkirjastoseura.fi/artikkelit/uusi-laki-tekee-kirjastoista-demokratian-yllapitajia-siihen-tarvitaan-myos-tyovoimaa/>.

Mäkinen, I. 2009a. 1800-luvun alkupuoli: kohti kansankirjastoja. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ Finland Oy, 73–135.

Mäkinen, I. 2009b. Yleinen kirjasto hyvinvointiyhteiskunnassa 1960-luvun alusta vuosituhannen vaihteeseen. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ Finland Oy, 384–453.

Selkee, J. 2017. Yleisiä kirjastoja koskeva lainsäädäntö muuttui 1.1.2017 alkaen. Yleiskirje 21.2.2017. Suomen kuntaliitto. Viitattu 25.5.2017, https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/ancmt/Kuntaliiton%20kirje_0.pdf.

Sulin, H. 2017a. Johtaja, Opetus- ja kulttuuriministeriö, Kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto, Taiteen ja kulttuuriperinnön vastuualue. Luento 31.3.2017. Tekijän hallussa.

Sulin, I. 2017b. Yleinen tietosuojasetus. Yleiskirje 29.5.2017. Suomen kuntaliitto. Viitattu 19.10.2017, <https://www.kuntaliitto.fi/yleiskirjeet/2017/yleinen-tietosuojasetus>.

Tilastokeskus 2017. Kuntien avainluvut. Viitattu 17.6.2017, <http://stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2016&active1=213>.

Vaarne, V. 2017. Uusi laki tekee kirjastoista demokratian puolustajia. Suomen kirjastoseura. Kirjastolehti. Artikkelit. Viitattu 12.9.2017, <http://kirjastolehti.fi/artikkelit/uusi-laki-tekee-kirjastoista-demokratian-puolustajia/>.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Voutilainen, T. 2012. Oikeus tietoon – informaatio-oikeuden perusteet. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Vuorenrinne, O. 2015. Helle Kannila – liberaali vai konservatiivi kirjastopoliitikko? Kansalliskirjasto. Tiellä sananvapauteen - henkilökuvat. Viitattu 7.9.2017, <https://sananvapauten.fi/henkilokuva/1020>.

Kangasniemen kirjasto
Kankaistentie 5
51200 Kangasniemi
Puh. 040 523 2210, 040 524 1882
kirjasto@kangasniemi.fi

Kirjaston kotisivut: <http://www.kangasniemi.fi/palveluopas/kirjasto/>
Verkkokirjasto: <https://kangasniemi.verkkokirjasto.fi/web/arena>

Kangasniemen kirjaston käyttösäännöt 1.1.2018 alkaen, voimassa toistaiseksi

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta 21.11.2017

Kunnalla on oikeus laatia käyttösäännöt kirjastolle. Oikeus perustuu lakiin yleisistä kirjastoista (1492/2016, § 14). Kangasniemen kirjaston kokoelmia, palveluita ja asiakastiloja voivat käyttää kaikki, jotka sitoutuvat noudattamaan näitä käyttösääntöjä.

1. Kirjaston tilojen käyttö ja aukioloajat

Kangasniemen kirjasto on kaikille avoin tila. Sen kokoelmia, palveluita ja asiakastiloja voivat käyttää kaikki, jotka noudattavat käyttösääntöjä. Kirjaston aukioloajat löytyvät liitteestä, niistä tiedotetaan myös kirjastossa sekä kirjaston verkkosivulla. Eläinten tuominen kirjastoon on kielletty. Ainoastaan avustajakoirat saavat tulla sisään.

Kirjastossa on käytettävissä myös opetustila, pelihuone ja digitointipiste. Näiden tilojen varaamiseen ja käyttämiseen on erilliset ohjeet, jotka löytyvät kirjastosta ja kirjaston verkkosivulta. Omatoimikirjaston käyttöoikeuden asiakas saa tekemällä kirjaston kanssa asiasta kirjallisen sopimuksen. Omatoimikäytöstä säädetään erillisillä käyttösäännöillä. Kirjastossa on käytössä langaton verkko. Salasanan siihen saa palvelutiskiltä.

2. Kirjastoaineiston käyttö, lainaaminen ja varaaminen

Kirjastokortin ja tunnusluvun saa jokainen, joka todistaa henkilöllisyytensä ja sitoutuu allekirjoituksellaan noudattamaan käyttösääntöjä. Alle 15-vuotiaalta vaaditaan huoltajan suostumus. Yhteisöasiakkailla määritellään vastuuhenkilö. Yleisellä kirjastolla on oikeus kerätä asiakkuutta varten tarvittavat henkilötiedot, ja nämä muodostavat asiakasrekisterin. Asiakasrekisterin rekisteriseloste on nähtävillä kirjastossa sekä kirjaston verkkosivulla.

Kirjastokortti on henkilökohtainen, ja se on esitettävä aineistoa lainatessa. Asiakas on vastuussa kortilla lainatusta aineistosta. Kortin katoamisesta ja henkilötietojen muutoksista on ilmoitettava kirjastoon. Asiakas on vastuussa kadonneella kortilla lainatusta aineistosta niin kauan, kunnes katoamisilmoitus kirjastoon on tehty.

Kirjastokortin ja tunnusluvun avulla asiakas voi käyttää lainausautomaattia ja verkkokirjastoa. Kirjaston omatoimikäyttö edellyttää kirjastokortin ja tunnusluvun omistamista sekä edellä mainitun sopimuksen tekemistä.

Kirjastossa on käytettävissä sekä fyysisiä että e-aineistoja. Kirjasto ei vastaa lainatun aineiston tai käytetyn välineistön asiakkaalle aiheuttamista vahingoista. Asiakas voi lainata tarvitsemansa määrän lainattavaa aineistoa kerrallaan. Aineistoilla on erilaisia laina-aikoja, jotka on lueteltu erillisessä liitteessä. Lainan voi uusia, jos aineistosta ei ole varauksia. Uusimisen voi tehdä kirjaston asiakaspalveluteissä, verkkokirjastossa, automaattilla, puhelimitse tai sähköpostin välityksellä. Elokuville ja peleille noudatetaan lakisääteisiä aineistokohtaisia ikärajoja.

Aineistoa voi varata kirjastossa, verkkokirjastossa, puhelimitse tai sähköpostilla. Varaaminen on maksutonta, ja noudettavasta varauksesta ilmoitetaan tekstiviestillä tai sähköpostilla. Varaus on noudettava tai ilmoitukseen reagoitava seitsemän (7) vuorokauden kuluessa saapumisilmoituksen lähettämisestä. Muussa tapauksessa aineisto siirtyy jonossa seuraavalle. Ellei tarvittavaa aineistoa löydy kirjaston kokoelmasta, voidaan se kaukolainata toisesta kirjastosta. Kaukopalvelumaksut löytyvät liitteestä.

3. Palauttaminen ja palauttamisen määräajat

Asiakkaan on palautettava aineisto viimeistään lainan eräpäivänä. Palauttaminen tapahtuu asiakkaan vastuulla. Aineiston voi palauttaa kirjaston palvelutiskille tai lainausautomaatilla. Kirjaston ollessa suljettu, käytössä on palautusluukku. Palautusluukkuun ei saa palauttaa pelejä eikä av-aineistoa suuren rikkoutumisvaaran vuoksi. Lainojen palautus luukkuun tapahtuu asiakkaan omalla vastuulla.

Eräpäivät ilmoitetaan eräpäiväkuittissa, jonka asiakas saa lainauksen yhteydessä. Lainoista on mahdollista saada sähköpostiin eräpäivämuistutus kolme (3) vuorokautta ennen eräpäivää. Kirjasto ei ole vastuussa muistutusviestien perillemenosta. Myöhässä olevista lainoista peritään myöhästymismaksuja, jotka löytyvät liitteestä.

4. Kirjaston käyttäjän velvollisuudet

Kirjaston käyttäjä ei saa aiheuttaa häiriötä kirjaston muille käyttäjille eikä henkilökunnalle, eikä vaarantaa kirjaston viihtyisyyttä eikä turvallisuutta. Kirjaston käyttäjä on velvollinen käsittelemään kaikkea kirjaston aineistoa ja omaisuutta sekä tiloja huolellisesti siten, ettei se vaurioidu.

5. Maksuttomat ja maksulliset palvelut

Asiakkaalle maksutonta on kirjaston omien aineistojen käyttö, lainaus ja varaaminen sekä ohjaus ja neuvonta. Kirjasto perii liitteen mukaisesti maksuja mm. myöhässä palautuneesta aineistosta, kaukolainoista, tulosteista ja poistoaineistoista. Rikkoutuneen aineiston korvaamisessa noudatetaan Kangasniemen kirjaston aineistonkorvausohjetta. DVD-, BluRay- ja CD-levyjen kohdalla on huomioitava tekijänoikeusmaksun sisältyminen korvaushintaan. Kirjastolla on oikeus periä saatavansa oikeusteitse.

6. Lainauskielto

Asiakas menettää lainausoikeuden, jos hänellä on maksamattomia maksuja yli määritellyn rajan (15 €). Lainausoikeuden saa takaisin, kun palauttaa myöhässä olevan aineiston, korvaa kadonneen tai vahingoittuneen aineiston ja maksaa kertyneet maksut. Lainauskielto ei estä asiakasta käymästä kirjastossa ja käyttämästä kirjaston aineistoja kirjaston tiloissa.

7. Kirjaston käyttökielto

Kirjaston käyttöoikeuden voi menettää, jos asiakas toistuvasti ja olennaisesti aiheuttaa häiriötä kirjaston toiminnalle, vaarantaa sen turvallisuutta, käyttäytyy uhkaavasti muita asiakkaita tai henkilökuntaa kohtaan tai vahingoittaa kirjaston omaisuutta. Käyttökielto voi olla enintään 30 vuorokautta ja sen määrää toimialajohtaja. Ennen kiellon antamista asiakasta on kuultava, ja käyttökiellosta tehdään aina viranhaltijapäätös, johon asiakas voi vaatia oikaisua kuntalain mukaisesti.

Liite

1. Aukioloajat

Kirjaston aukioloajat

1.6.–31.8.
ma–pe klo 10–18
la klo 9–13

1.9.–31.5.
ma–pe klo 10–18
la klo 9–14

Juhlapyhien aattoina
kirjasto avoinna klo 10–16.

Lehtilukusalin omatoimiaika

1.6.–1.8.
ma–pe klo 18–21
la klo 13–21
su 8–21

1.9.–31.5.
ma–pe klo 18–21
la klo 14–21
su 8–21

Lehtilukusaliin aamuisin vapaa pääsy kello
8.00 eteenpäin.

2. Aineistojen laina-ajat

- kirjat 4 viikkoa, varattu aineisto 2 viikkoa
- lehdet 2 viikkoa, varattu aineisto 1 viikko
- CD-, CD-ROM- ja DVD-levyt 2 viikkoa, varattu aineisto 1 viikko
- pelit 2 viikkoa, varattu aineisto 1 viikko

3. Maksut

- myöhästymismaksut:
  - 1. muistutus 2 € (alle 15-vuotiaille maksuton)
    - toisena tiistaina eräpäivän jälkeen
    - varatusta aineistosta eräpäivää seuraavana tiistaina
  - 2. muistutus 5 €
    - kaksi viikkoa 1. muistutuksen jälkeen
    - varatusta aineistosta viikko 1. muistutuksen jälkeen
  - 3. muistutus 10 €
    - kaksi viikkoa 2. muistutuksen jälkeen
    - varatusta aineistosta viikko 2. muistutuksen jälkeen

- kirjastokortti: ensimmäinen kortti on maksuton, seuraavat kortit 3 €
- muovikassi 0,20 €
- poistokirjojen myyntihinta 0,50 €
- kaukolainat: muista yleisistä kirjastoista 3 €, tieteellisistä kirjastoista 3 € + lähetettävän kirjaston perimät kulut
- kopiot ja tulosteet:
  - mustavalkoinen kopio A4 0,50 €/sivu, A3 1 €/sivu
  - värillinen kopio A4 1 €/sivu, A3 2 €/sivu
  - tulosteet 0,20 €/sivu
- kadonnut ja rikkoontunut aineisto korvataan Kangasniemen kirjaston aineistonkorvausohjeen mukaan

KANGASNIEMEN KIRJASTON AINEISTONKORVAUSOHJE 6.11.2017

Kirja-aineiston korvaus

Kirjoista maksetaan korvaus, kun asiakkaalta on kirja kadonnut tai rikkoontunut. Mikäli kirja on mennyt rikki "vanhuuttaan", ei siitä oteta korvausta (esim. sivut irronneet liimauksistaan). Kun asiakas on korvannut rikkoutuneen kirjan, saa hän rikkoontuneen aineiston omakseen.

Kirjan voi korvata seuraavilla tavoilla:

- asiakas voi itse ostaa samanlaisen uuden kirjan tilalle (Aku Ankan taskukirjoissa ei tarvitse olla täysin sama taskukirja, mikä tahansa taskukirja käy korvaukseksi)
- kun asiakas haluaa korvata kirjan rahalla, tarkistetaan kirjan hinta Bookylta (www.booky.fi – tarvitsee tunnukset)
- täysin uudesta kirjasta (kuluvan vuoden kirja) asiakas korvaa täyden hinnan
- vanhemmista kirjoista korvaus on 80 % kirjan hinnasta, summa pyöristetään täysille euroille

Muun aineiston korvaus

Lehdistä korvaus on puolet lehden irtonumeron hinnasta.

CD-levyt, DVD:t ja muu AV-aineisto – Hinta neuvotellaan aina erikseen! Kirjaston lainausoikeudet nostavat huomattavasti DVD-levyjen korvaushintaa markkinahintaan nähden.

CD- ja DVD-levyn kotelon korvaushinta on 1 €/kpl.

